

KUTATÁS KÖZBEN

A MUNKANÉLKÜLI FIATALOK ÉLETKÖRÜLMÉNYEI

1995 tavaszán – 966 fős reprezentatív mintán – kérdőíves adatfelvételt végeztünk a megelőző tanévben végzett szakmunkások körében.* A megkérdezettek 33,4%-ának – egy évvel a végzést követően – nem volt munkaviszonya.

A munkaviszonnyal nem rendelkező fiatalok 83,9%-át (271 fő) regisztrálták a munkaügyi központban. Közülük 137 fő (a munkahellyel nem rendelkezők 42,4%-a) részesült munkanélküli támogatásban. A támogatás összege átlagosan havi 7000 Ft. A községekben 7600, a városokban 5600 Ft körül alakul a támogatás átlagos összege.

A munkanélküliek döntő többségét (60,2%) családjuk tartja el, valamivel több mint egyharmaduk esetében ezt kiegészíti a részükre járó munkanélküli vagy átképzési támogatás összege.

57 fő jelezte, hogy a kérdezéskor volt alkalmi munkája – az esetek jelentős részében képzettségétől eltérő jellegű. Az alkalmi munka átlagosan heti kb. 16 órás elfoglaltsággal jár. A városban lakók átlagosan 23 óra, a megyeszékhelyen élők 15,1 óra alkalmi munkát végeznek hetente. Az alkalmi munkából származó átlagos heti kereset 2000 Ft. körül alakul.

A munkanélküliek alig több, mint 40%-ának van valamilyen állandó megélhetési forrása. Ennek összege megegyezik a munkanélküli támogatás átlagos összegével, kb. 7000 Ft. Ez az esetek zömében (71,8%) a munkanélküli segélyt, kisebb részben (16,8%) az átképzési támogatást jelenti, csak egy kisebbség jelölte meg a szülői támogatást (6,4%) illetve önálló keresetét (4,6%), a többiek egyéb forrásra hivatkoztak.

A munkahely hiányából adódó szűkösebb anyagi helyzet elsősorban a szabadidős tevékenységet érinti, kisebb részben a ruházkodást, s csak egy kis csoport esetében okoz problémát a táplálkozás megszokott szintjének fenntartásában.

I. TÁBLA

Mi az, amire általában nem jut pénz

Mire nem telik	N	Válaszok megoszlása (%)	Válaszadók megoszlása (%)
Szórakozás	185	37,9	64,5
Hobby	146	29,9	50,9
Ruházat	124	25,4	43,2
Lakásbérlet	15	3,1	5,2
Élelmiszer	8	1,6	2,8
Egyéb	10	2,0	3,5
Összesen	488	100,0	170,0

A munkanélküliség átlagos időtartama valamivel több, mint 2,4 hónap. A fiúk esetében ez 2,7, a lányok esetében pedig 1,9 hónap. A leghosszabb ideje a községben lakók, a legrövidebb ideje a fővárosban élők vannak munka nélkül. Az érintettek 27,2%-a van munka nélkül 1–5 hónapja, nagyobb részük, 72,7%-uk pedig ennél hosszabb ideje, 6–10 hónapja.

* A vizsgálatra az ATA megbízásából került sor. A kutatás vezetője: Liskó Ilona (Oktatáskutató Intézet). Az itt közölt szövegrészlet a kutatás első munkaközi jelentéséből.

A rendelkezésre álló megnövekedett szabadidő felhasználásában a nemek között jellegzetes különbségeket találunk. A fiúkra inkább az álláskeresés, a családi gazdaságban végzett munka, az alkalmi munka és a hobbi/sport a jellemző. A lányok elsősorban háztartási munkát végeznek, s a fiúknál valamivel nagyobb arányban választják a tanulást és a szórakozást. A legnagyobb arányban a községben lakó fiatalok végeznek háztartási munkát, illetve dolgoznak a családi gazdaságban, a szórakozás viszont rájuk jellemző a legkevésbé. A fővárosban (és a megyeszékhelyeken) a legnagyobb az alkalmi munkát vállalók és a tanulást választók aránya, minden bizonnyal azért, mert itt a legnagyobb az oktatási kínálat.

II. TÁBLA

Mire megy el a legtöbb ideje (válaszadók száma: 314)

Tevékenység	N	Válaszok megoszlása (%)	Válaszadók megoszlása (%)
Háztartási munka	177	21,8	56,4
Álláskeresés	142	17,5	45,2
Hobbi, sport	101	12,4	32,2
Tanulás	91	11,2	29,0
Szórakozás	87	10,7	27,7
Családi gazdaság	86	10,6	27,4
Semmittevés	73	9,0	23,2
Alkalmi munka	49	6,0	15,6
Egyéb	6	0,7	1,9
Összesen	812	100,0	258,6

Álláskeresés – elhelyezkedési szándékok

A munkanélküli fiataloknak valamivel több mint fele, 57%-a jelezte a közeli jövőre vonatkozó elképzelései között, hogy el akar helyezkedni. 20,7%-uk a továbbtanulást választja, 8,7%-uk kíván vállalkozásba kezdeni, s 13%-uknak nincs elképzelése további útját illetően. Az elképzelésektől némileg eltérően a munkanélküliek 78,3%-a (253 fő) jelezte, hogy próbál munkahelyet találni. Legnagyobb arányban valamilyen speciális közvetítő intézmény révén tájékozódnak, a szoros személyi kapcsolatoknak ennél kisebb, de jelentős a szerepe, s a kérdezettek volt iskolája úgyszólván egyáltalán nem játszik szerepet a munkahelykeresésben.

III. TÁBLA

Milyen módszerrel keres állást

Módszer	N	Válaszok megoszlása (%)	Válaszadók megoszlása (%)
Hirdetés	155	32,3	62,2
Ismerős, rokon	115	24,0	46,2
Munkaközvetítő	103	21,5	41,4
Család	58	12,1	23,3
Az utcáról, maga keresett	44	9,2	17,7
Tanárok	2	0,4	0,8
Egyéb	3	0,6	1,2
Összesen	480	100,0	192,8

Az állást keresők eddig átlagosan 4,5 munkahelyet kerestek fel, hogy munkát találjanak. Ez a szám a fővárosban a legmagasabb (átlag 7 munkahelyet jelent), és a községekben a legalacsonyabb (átlag 4), ami nyilvánvalóan összefügg az állás kínálat területi egyenlőtlenségeivel.

Szaktudásának megfelelő munkát végezne legszívesebben a válaszadók 64,4%-a, attól eltérően 29,5%, a jó fizetést tartaná elsősorban szem előtt 3,7%, s csak 2,4% esetében merül fel szempontként, hogy a munka feleljen meg egészségi állapotuknak. A válaszadók átlagosan 16130 forintos bérajánlatot már elfogadnának. (Ez az átlag a fővárosban a legmagasabb, 18 555 Ft, és a megyeszékhelyeken a legalacsonyabb: 15 840 Ft.)

Saját objektív esélyeit illetően 6 fő nyilatkozott úgy, hogy soha nem talál munkát, 70 fő egy éven túl, 87 fő egy éven belül, 52 fő fél éven belül, 53 fő egy-két hónapon belül, 8 fő pedig azonnali lehetőségét látja annak, hogy munkahelyet találjon. Annak, hogy valaki nem keres munkát, többféle oka lehet, összefügg a válaszadók nemével is. A válaszadóknak összesen egy ötöde hivatkozott objektív álláshiányra.

IV. TÁBLA

Ha nem keres állást, annak mi az oka

Miért nem keres	N	Válaszok megoszlása (%)	Válaszadók megoszlása (%)
Katona lesz	42	28,8	39,3
Tovább akar tanulni	38	26,0	35,5
Nincs megfelelő állás a környéken	23	15,8	21,5
Vállalkozni akar	17	11,6	15,9
Egyáltalán nincs állás a környéken	8	5,5	7,5
Így is biztosított a megélhetése	7	4,8	6,5
Egészségügyi problémák	4	2,7	3,7
Férjhez megy	4	2,7	3,7
Családi problémák	3	2,1	2,8
Összesen	146	100,0	136,4

A válaszadók 70,1%-a számára nem jelentett meglepetést, hogy pályafutását munkanélküliségként kell kezdenie. A munkanélküliség okaként a legtöbben objektív tényezőt jelöltek meg, fele ennyien hivatkoztak rájuk kívülálló szubjektív tényezőre (életkorukra), s majdnem ugyanennyien saját igényeik és a munkahelykínálat eltérésére. A legkisebb arányban ugyan, mégis viszonylag sokan látták úgy, hogy elhelyezkedésük a személyes jó kapcsolatok hiánya miatt hiúsult meg. (Ez utóbbit az átlagnál nagyobb arányban állítják a kisvárosban élők és a lányok.)

V. TÁBLA

Mit gondol, miért nem tud elhelyezkedni

Ok	N	%
A szakmájában nincs elég munkahely	143	14,8
Túl fiatal	53	5,5
Nem talált elképzelésének megfelelő állást	46	4,8
Nincs protekciója	27	2,8
Nem megfelelő a fellépése	2	0,2
Egyéb	29	3,0
Nincs válasz	666	69,0
Összesen	966	100,0

A személyes tényezők közül a válaszadók többsége látja alapvető oknak, hogy olyan szakmát választott, amely nem bizonyult piacépésnek, összességében 44,4 százaléka saját családi-rokoni hátterének „gyengeségében”, 13% a képzés valamely tényezőjében látja az okot, s a leg-

kiseb arányban találunk olyan fiatalokat, akik saját képességeik gyengeségét vagy szorgalmuk hiányát jelölték meg okként.

VI. TÁBLA

Miben látja legfőbb okát saját munkanélküliségének (válaszadók száma: 223)

Ok	N	Válaszok megoszlása (%)	Válaszadók megoszlása (%)
Nem jól választott szakmát	115	32,1	51,6
Nem segíti a családja	57	15,9	25,6
Nem tanult szorgalmasan	42	11,7	18,8
Szegény családból származik	25	7,0	11,2
Nem járt elég jó iskolába	22	6,1	9,9
Nem segíti a rokonság	17	4,7	7,6
Nem segítik a barátok	13	3,6	5,8
Nem elég jók a képességei	10	2,8	4,5
Nem volta jók a tanárai	8	2,2	3,6
Egyéb	49	13,7	22,0
Összesen	358	100,0	160,5

Az érintett fiatalok családja az esetek döntő többségében támogatólag vagy legalább megértéssel viszonyul a munkanélküliség tényéhez, 50,2% kap segítséget az álláskereséshez, 22,9% a tanuláshoz, s tényleges segítséget nem, de együttérzést kap a válaszadók 19,7%-a. Mindössze 3,7%-ban jelezték az érintettek, hogy családjuk nehezten rájuk, 1,8% pedig azt, hogy családjuk közömbös.

A munkanélküli helyzetből adódó hátrányok között az egyes tényezőket tekintve a pénzhiány áll az élen, de jelentős arányban említették a munkahely kínálta társas viszonyok hiányát, vagy a függőség különböző formáit.

Összességében az érintett fiatalok többsége számára az, hogy pályájukat munkanélküliként kezdik, nem jelent meglepetést. Az ebből adódó többletterhek vállalásában nagy szerep jut az érintettek családjának. Életkorukból fakadóan sokan választják egyfajta kényszer-alternatívaként a továbbtanulást, vagy a felnőtt munkanélküliekhez hasonlóan a vállalkozást. Természetesen a lakóhely településtípusa erőteljesen befolyásolja a munkavállalás és a tanulás esélyeit.

Tót Éva

ISKOLASZÉKEK

Az 1993-as oktatási törvény kötelező előírása nyomán 1994-ben az iskolák 98%-ában létrejöttek az iskolaszékek. Néhány helyen ugyan már a rendszerváltást követően, korábban szerveztek iskolaszékeket, de az iskolák többsége a törvény rendelkezése nélkül önszántából nem hozott volna létre ilyen intézményt. Az iskolaszékek működésének a tapasztalatait az MKM felkérésre gyűjtöttük össze az Oktatáskutató Intézetben 1995-ben, kérdőívekre és interjúkra támaszkodó szociológiai kutatás keretében.*

* 600 különböző típusú iskolából álltak rendelkezésünkre kérdőívek és 60 iskolában készítettünk interjút az iskolaszékek vezetőivel. A kutatásban Fehérvári Anikó és Tót Éva vett részt.